

Rusların, biri İstanbul'da diğeri Kars'ta olmak üzere iki büyük zafer abidesinden söz etmek isteriz. Fakat bu bahse girmeden önce Osmanlı-Rus savaşlarına kısaca temas edeceğiz.

Türk-Rus muharebeleri, tarihte çok önemli yere sahiptir. 1711 yılında Prut'ta talihin Türklere bahşettiği zaferi hakıyla değerlendiremeyen Türkler, ondan sonra Rusların karşısında mütemadiyen gerilemeye mecbur kalmıştır.

Rusların 1552'de Kazan'ı yakıp yıkmaları ve sonra Altunordu sahasında ilerlemeleri bir yana, hedefinde İstanbul ve İskenderun Körfezi olan Türk-Rus savaşları, XVIII. Yüzyıl başlarından itibaren başlamış, 1917 yılına kadar devam etmiştir. Bu da 200 yıldan fazla bir zaman dilimini içine almaktadır. Bu kanlı savaşların ilk fecî olanı şüphesiz 1828 muharebesidir. Bu savaşın en müthiş sahnesi şüphesiz Ahıska'da meydana gelen çarpışmalardır. Zira Ahıska halkı yediden yetmişe ayağa kalkmış ve yiğitçe vatani savunmuşlardır. Ne var ki şehrin ateşe verilmesini emreden Rus Generali Paskeviç, 28 Ağustos 1828 günü bir yangın yerinden ibaret olan Ahıska'yı ele geçirmiştir!¹

1 Yunus Zeyrek, Ahıska Gül İdi Gitti, Ankara, 2015, s. 32.

TÜRKİYE'DE RUS ZAFER ANITLARI!

Nusrat KOPUZLU

Ahıska'nın düşmesinden sonra Anadolu içlerine doğru ilerleyen Ruslar, Erzurum'u da işgal etmiş ve Bayburt'a ulaşmışlardır. 1829 Eylül'ünde imzalanan Edirne Antlaşması'yla Erzurum ve Kars'ı tahliye etmişlerse Ahıska Ruslara bırakılmıştır. Böylece 250 sene Osmanlı Devleti'nin bir eyalet merkezi olan Ahıska, Türkiye'den koparılmıştır.

Ruslarla yapılan savaşların dokuzuncusu, halk arasında 93 Harbi olarak bilinen 1877-78 savaşıdır. Doğuda Kafkas cephesinde ve batıda Rumeli cephesinde devam eden bu savaşlarda Türkiye büyük kayıplara uğramıştır. Rumeli cephesinde Tokatlı Gazi Osman Paşa'nın, Kafkas cephesinde de Bursalı Gazi Ahmet Muhtar Paşa'nın büyük kahramanlıklarına rağmen acı kader değişmemiştir. Ruslar, doğuda Erzurum'a, batıda da İstanbul'a kadar ilerlemişlerdir.

Osmanlı Devleti, Rusları durdurmak için mütareke talebinde bulunmuş ve mütareke antlaşması 31 Ocak 1878'de Edirne'de imzalanmıştır. Fakat Ruslar bu antlaşmayı bozarak birkaç gün sonra İstanbul'a doğru yürümeye başlamış, Yeşilköy'e kadar gelmişlerdir. Burada 3 Mart 1878 günü imzalanan Atastefanos Antlaşması'yla çekilmişlerse de Osmanlı Devleti'ni adeta ezmişlerdir. Zira çok yüklü meblağa ulaşan savaş tazminatı ile doğudaki sancakları da koparmıştır. Böylece Kars, Ardahan/Oltu, Batum/Artvin gibi yerler Rusya'ya bırakılmıştır.

Batıdan İstanbul'a ve doğudan ilerleyerek de Akdeniz'e ulaşmayı hedefleyen Rus istilâ hareketleri, Birinci Dünya Savaşı'nda da devam etmiş, o zamanki son istasyonu olan Sarıkamış'tan hareketle Erzincan'a kadar gelmiş ve bütün Doğu Anadolu ve Doğu Karadeniz bölgelerini de işgal etmiştir. Bu işgal, 1917'de Rusya'da vukua gelen Bolşevik İhtilâli'yle sona ermiştir. İç karışıklık yaşayan Rusya, Osmanlı tarafıyla 1917 Aralık'ında Erzincan'da imzaladığı mütarekeyle Anadolu'da işgal ettiği yerlerden çekilip gitmiştir.²

Ruslar, Anadolu'ya her saldırıda Türk devletinden çok can, çok kan, çok toprak ve çok para almışlardır. Bunlarla yetinmemiş bu saldırılarını somutlaştırmak için birkaç büyük abide dikmiş-

2 Akdes Nimet Kurat, Türkiye ve Rusya, Ankara, 1990, s. 333.

lerdir. Bunların ilki 1833 yılında dikilmiştir. Osmanlı Devleti'nin Mısır Valisi Kavalalı Mehmet Ali Paşa'nın isyan ve İstanbul üzerine yürümesini fırsat bilen Ruslar, güya Osmanlı'ya yardım için büyük bir askerî kuvvetle İstanbul'a geldiklerinde bir anıt dikmişlerdi. Tarihçi Akdes Nimet Kurat, 8 Temmuz 1833 tarihinde imzalanan *Hünkâr İskeleyi Muahdesi*'nden bahsederken bu anıtla ilgili olarak şunları söylemektedir:

"12 bine yakın Rus askerinin Beykoz'da kalmasının bir hatırası olarak Boğaz'ın Selviburnu'nda 5 arşın boyunca, 1,5 arşından kalınca bir taş dikmişlerdi. Üzerine sadece Çar Nikola I.'nin doğum gününe rastlayan 25 Haziran 1833 tarihi Rusça olarak yazılmış ve aşağısına Pertev Efendi'nin şu kıtası kazılmıştı:

*Bu sahraya misafir geldi gitti askeri Rusî
Bu seng-i kûh peyker yadigâr olsun, nişan kalsın
Vifak-ı devleteynin böyle dursun sabit ü muhkem
Lisan-ı dostânda dasitanı çok zaman kalsın.*

Çar Nikola I. tek bir Rus askerî kaybetmeden çok büyük bir diplomatik zafer kazanmış oldu. Bu muahedeyle Osmanlı Devleti, Rusya'nın himayesi altına konmuş oldu.

Kurat, bu ifadelerinden sonra düştüğü dipnota, kendisinin yaptığı araştırmada bu taşın yerinde bulunmadığını, halk arasında *Moskof Taşı* ismiyle anılan bu anıtın Birinci Dünya Savaşı çıkınca davul ve zurnalarla yerinden sökülüp paramparça edildiğini belirtmektedir.³

İkinci Rus abidesi, 93 Harbi (1877-78)'nden sonra Türkler için çok ağır şartları olan Ayastefanos Antlaşması'nın imzalandığı yer olan Yeşilköy'de dikilmiştir. Bu abidenin dikilmesi için iki devlet arasında uzun görüşme ve konuşmalar cereyan etmiş, nihayet 1895 yılında abide yükselmiştir. İçinde kilisesi, papazı ve silâhlı birliği olan bu büyük abide, Birinci Dünya Savaşı başladıktan hemen sonra, Harbiye Nazırı Enver Paşa'nın bilgisi dâhilinde 14 Kasım 1914'te bir askerî birlik tarafından dinamitlenerek havaya uçurulmuştur. Yıkılmadan önce çanı indirilmiş, dinî sembolleri Rus papazlarına verilmiş ve eşyası da müzeye kaldırılmıştır. Bu abideyi yıkmak

Kars Zafer Abidesi

3 Kurat, age, s. 63.

inçin dinamitleri bizzat yerleştirip ateşleyen subay Bahri Doğanay, yıkılışın hikâyesini kendi kaleminde anlatmıştır. Merhum Doğanay'ın yazısının son kısmını, kendi fotoğrafıyla birlikte sunuyoruz.⁴

Yüzbaşı Fuat Uzkınay, Rus abidesinin yıkılışını filme almıştır. İşte bu film, Türk belgeselciliğinin ilk filmi olarak kabul edilmektedir.

Rusların Türkiye'deki üçüncü zafer abidesi, Kars'ta dikilmiştir. Bu abide, İstanbul'dakinden çok sonra dikilmiş ve ömrü herhâlde on yıl bile sürmemiştir. Zira ordumuzun 25 Nisan 1918'de Kars'a girmesiyle bu abide de yerle bir edilmiştir. Bu abidenin hikâyesini de 1918 baharında Kars'a gelen merhum tarihçi Ahmet Refik Bey'den okuyalım:

"1293 (1877) zaferi adına Ruslar tarafından dikilmiş bir zafer âbidesi. Muntazam şekli şöyle: Bir Rus askeri, elinde Rus bayrağı, bir kaya üzerinde duruyor; ayaklarının altında Osmanlı sancağı. Bir kartal havadan gelmiş, pençesiyle Osmanlı sancağını parçalıyor. Heykelin kaidesi dört köşeli. Her köşeye Osmanlılardan alınma birer tunç top, yazıları ve tuğraları dışarı gelmek üzere yapıştırılmış. Kaidenin dört köşesine, Rusların en meşhur generallerinin resimleri madalya hâlinde konulmuş. Doksan üç savaşında kahramanlık gösteren, Kars'ta hizmetleri görülen bölüklerin isimleri ve numaraları birer tunç levhaya yazılarak bu resimlerin altına çakılmış. Heykelin dört tarafına Osmanlılardan alınan toplar dizilmiş. Araları ağır zincirlerle raptedilmiş. Her köşeye ikişer top, üzerlerine iri çifte kartallar konmuş. Bu âbide şimdi parça parça."⁵

Bu anlattığımız tarihî hadiselerin üzerinden bu kadar zaman geçmiş olmasına rağmen Rusların Türkiye'de, bilhassa Kars ve İstanbul'da zafer abidesi dikme sevdası bitmemiştir. 2012 yılında çağımızın Çarı (!) Putin'in abide dikme arzusu gazete haberlerine konu olmuştur. Birinci Dünya Savaşı'nda Ruslara esir düşüp vefat eden askerlerimizin yattığı mezarlığın düzenlenmesi karşılığında Putin de İstanbul'daki abideyi yeniden dikmek istemiş!⁶ Kamuoyunda ve basında bazı yazarların tepkisi üzerine bir daha bu konuyla ilgili bir ses duymadık.

Unutmamalı ki Türk toprakları üzerinde *Rus Zafer Abidesi*, bir Türk için ne kadar utanç verici olsa da o abidelerin yıkılmasını hazmedemeyen ne idüğü belirsiz bazı şahıslar da bulunmaktadır. Hatta bunlardan biri *"O güzelim abideyi yıkanlar, kendilerini kahraman olarak görürler ve onların barbarlığı yanına kalır..."* diye dış bilemektedir.⁷ İbret ki ne ibret!

4 Emekli Yarbay Bahri Doğanay, *Ayastefanos'taki Rus Abidesi Nasıl Yıkıldı*, Tarih Dünyası dergisi, S. 6, 1950.

5 Ahmet Refik, *Kafkas Yollarında* (Haz. Y. Zeyrek), İstanbul, 2001, s. 60-61.

6 Sabah gazetesi, 03.12.2012.

7 Roni Marhulies, *Ayastefanos'taki Rus Kilise Abidesinin Yıkılışı*, Toplumsal Tarih dergisi, S. 1, 1994.